

Unni Høsøien

Karrierelæring i ungdomsskolen

Motivasjon – Mestring - Muligheter

CC-BY-SA Høgskolen i Oslo og Akershus

HiOA Tema 2016 nr 3

ISSN 1893-0425 (trykt)

ISBN 978-82-8364-018-2 (trykt)

ISBN 978-82-8364-019-9 (pdf)

Opplag trykkes etter behov, aldri utsolgt

HiOA,

Læringscenter og bibliotek,

Skriftserien

St. Olavs plass 4,

0130 Oslo,

Telefon (47) 64 84 90 00

Postadresse:

Postboks 4, St. Olavs plass

0130 Oslo

Adresse hjemmeside: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Nettbokhandel>

For elektronisk bestilling klikk Bestille bøker

Trykket hos Allkopi

Trykket på Multilaser 80 g hvit

Innhold

1 Innledning.....	5
2 Karrierelæring i ungdomsskolen.....	6
Usynlighet og manglende kompetanse.....	6
Helhetlig karriereveiledning.....	8
Veien videre.....	10
3 Metode.....	11
Grounded theory.....	11
Analyseprosess.....	12
4 Studentenes utfordringer og strategier.....	15
4.1 Selvstendigjøre.....	16
Endring i lærerrollen.....	17
Valgkompetanse.....	18
Refleksjon.....	19
4.2 Utvikle selvinnstekt og selvfølelse.....	20
Å sette ord på det.....	21
Trygghet.....	22
Forventningspress.....	23
4.3 Virkelighetsorientere.....	24
Samarbeid.....	25
Elev-coaching.....	26
4.4 Aktivisere.....	27
4.5 Tilpasse.....	28
Mestring.....	30
Oppbygning av faget.....	30
5 Konklusjon.....	32
Lærerrollen og undervisningsstrategier.....	32
Et fag for fremtiden?.....	34
Litteratur.....	36

1 Innledning

I denne FoU-rapporten har jeg analysert prosjektsamenene til studentene på videreutdanningen *Utdanningsvalg som møteplass for utvikling* med 21 studenter i studieåret 2013/14. Et studium med 15 stp i regi av Høgskolen i Buskerud og Vestfold (HBV). Studentene var lærere og rådgivere som underviste i faget utdanningsvalg i ungdomsskolen. Stein Løvgaard (2013) utarbeidet den første rapporten om videreutdanningen i utdanningsvalg ved å følge det første studentkullet (2012/13) gjennom studieåret. Denne rapporten kan sies å bygge videre på det arbeidet. I denne FoU-rapporten vil jeg sammenstille og systematisere de refleksjonene som blir gjort av studentene gjennom studieåret, slik det framkommer av deres prosjektsamener.

Prosjektsamenene er resultatet av studentenes utviklingsarbeid som har pågått i løpet av hele studieåret. Studentene har tatt med seg erfaringer fra samlinger i videreutdanningen og prøvd disse ut i praksis i sin egen undervisning. Dette har ført til en kontinuerlig refleksjonsprosess og stadig utvikling av undervisningsmetoder for studentene. På nettsidene til HBV står det at prosjektsamenen skal være en «Individuell prosjektsamen i form av dokumentasjon av et prosjekt bestående av faktisk planlegging, gjennomføring og refleksjon over minst to konkrete tiltak i egen praksis knyttet til faget utdanningsvalg. Tiltakene skal bestå av reell og praktisk tilrettelegging sammen med elever» (HBV 2014). Med utgangspunkt i disse prosjektsamenene har jeg forsøkt å finne fram til hva som framstår som viktige temaer og utfordringer for studentene når de ut fra kompetansen i videreutdanningen skal prøve ut nye undervisningsstrategier på sine respektive skoler. Rapporten har følgende problemstillinger:

Hvilke temaer og utfordringer framstår som sentrale for studentene i deres arbeid?

Hvordan velger studentene å legge opp sin undervisning for å møte disse utfordringene?

Rapporten starter med et innblikk i noe av bakgrunnen for innføringen av et karriereveiledningsfag i ungdomsskolen, aktuelle undersøkelser og evalueringer som er gjort av faget fram til dags dato, en oversikt over nyere utvikling samt noe av det faglige rammeverket rundt karriereveiledning. Metoden for rapporten vil deretter presenteres i et eget kapittel før funnene fra studentenes prosjektsamener blir presentert og drøftet i kapittel 4 og 5.

2 Karrierelæring i ungdomsskolen

Utviklingen i den internasjonale utdanningspolitikken har de siste tiårene gått i retning av å myndiggjøre eleven med ansvar for egen læring og egne valg, med et økt fokus på veiledning og informasjon om utdanningsmuligheter og kompetanseutvikling (Borgen og Lødding 2009, s.11-12). Dette har gjort seg gjeldende også i Norge og er en del av bakteppet for utviklingen av karrierelæring i ungdomsskolen. Den økte individualiseringen kjennetegner vårt moderne samfunn, og Thomas Ziehe (2007) som er kjent for begrepet kulturell frisetting mener at det i dag ligger en samfunnsforventning i å finne sin egen vei. Vi har økt spillerom og flere muligheter enn tidligere, og vi ansvarliggjøres derfor i større grad for vårt eget liv gjennom de valgene vi tar (Ziehe 2007, s. 205).

Faget utdanningsvalg ble innført på ungdomstrinnet nettopp for å hjelpe ungdom til å ta gode og velinformerte valg, blant annet når det gjaldt valg av videregående opplæring. Faget skulle styrke karriereveiledningen ved at elevene skulle få informasjon om og utprøving av videregående opplæringsløp og yrker. I tillegg skulle de få hjelp til å jobbe fram en forståelse av egen identitet, evner og interesser. Gjennom faget hadde man ambisjoner om å knytte grunnskole og videregående opplæring tettere sammen, noe som skulle være med på å redusere feilvalg og frafall senere i opplæringsløpet (Utdanningsdirektoratet 2014a). Faget vurderes ikke med karakter og det er per i dag ingen kompetansekrav for lærerne som skal undervise i faget. I skrivende stund revideres både den generelle delen av læreplanen og faget Utdanningsvalg.

Usynlighet og manglende kompetanse

På oppdrag fra Utdanningsdirektoratet utførte NIFU en evaluering av faget Utdanningsvalg ett år etter at det ble innført (Borgen og Lødding 2009). I denne casestudien av utvalgte skoler påpeker flere lærere at faget ikke er gjort synlig på timeplanen, noe som oppleves som en utfordring fordi timene lett forsvinner til andre ting og fordi faget oppleves som vagt og ustrukturert for elevene (Borgen og Lødding 2009, s. 51). Skoleledelsen ved de aktuelle skolene begrunner dette med et ønske om tverrfaglighet og fleksibilitet. Undersøkelsen viser også at elevene ikke hadde noe klart bilde av hva som var fagets hovedområder, og at de ikke relaterte innhold og aktivitet i faget til disse læringsområdene. Spesielt var fagområdet om egne valg diffust for elevene (Lødding og Holen 2012, s. 107). De fleste skolene i undersøkelsen brukte

arbeidsheftet *Min framtid* som undervisningsressurs, men lærerne mente at heftet ikke ga særlig utbytte for elevene. Elevene selv beskrev det i stor grad som litt kjedelig, med mye gjentakelser.

På de skolene som var med i evalueringen ble det også påpekt at det manglende kompetansekravet til undervisningen i faget gjorde at utdanningsvalg enda ikke helt hadde oppnådd «status som fag» blant lærerne (Borgen og Lødding 2009, s.55). Borgen og Lødding skriver generelt at de opplever et sprik når det gjelder kompetansesituasjonen ved skolene. Inntrykket er at rådgiverne ser ut til å ha gode videreutdanningstilbud og gode nettverk, men at dette ikke er tilfellet for lærerne. Tidspress gjør det vanskelig med kunnskapsdeling. Flere lærere og skoleledere påpeker behov for ressurser til å utvikle og gjennomføre faget og Borgen og Lødding opplever at skolene har et langt stykke å gå når det gjelder samarbeidet med videregående skoler. Dette gjelder både økonomi og organisering (Borgen og Lødding 2009, s. 60-61).

I 2011 ble det gjennomført en landsdekkende survey som innhentet ytterligere erfaringer med faget, og i sin sluttrapport fra 2012 har NIFU beskrevet utfallet av denne surveyen og sett det i sammenheng med funnene fra de tidligere casestudiene. De største forbedringspunktene fra elevenes synsvinkel handler om bedre lærebøker og større opplevd nytteverdi. Lærerne mener også at det ligger forbedringspotensiale i læremidlene i faget. Det understrekes at det økonomisk og ressursmessig bør legges bedre til rette for at det går an å få til utprøving også i kommuner med dårlig økonomi, slik at ikke forskjellene i utøvelsen av faget blir så store fra én skole til en annen. Videre rapporteres det at det kan være nyttig å se på muligheter for presiseringer og avgrensinger av faget for å gjøre det mindre diffust for elevene.

Rapporten presenterer funn som tyder på at de elevene med svakest skoleprestasjoner opplever faget som mer nyttig enn elever med bedre karakter. Lødding og Holen understreker at nytteverdien allikevel ikke beskrives som spesielt høy hos disse elevene heller, men at det finnes en signifikant forskjell. Dette kan tyde på et behov for differensiering av undervisningen i faget, slik at elever kan få ulike muligheter ut fra individuelle behov (Lødding og Holen 2012, s. 59). Til slutt understrekes behovet for kompetanseheving på følgende måte:

«Det synes paradoksalt at diskusjonen har gått i årevis om hvordan en skal skille funksjonen sosialpedagogisk rådgivning fra yrkes- og utdanningsveiledning for økt profesjonalisering på begge felt, samtidig som lærere får i oppgave å bistå elever i deres utdanningsvalg, men uten at lærerne opplever at de er forberedt på denne

oppgaven. Etter- og videreutdanning for lærere som skal undervise i faget, er ganske nødvendig dersom en mener at faget har en hensikt for elevene.» (Lødding og Holen 2012, s.110).

Utdanningsdirektoratet ga i 2011 også ut en egen rapport om erfaringer med faget, og her understreker de at mye fungerer bra, men at det er stor forskjell mellom skoler og kommuner på hvordan faget utøves og på elevens reelle muligheter. Rapporten anbefaler at spørsmålet om kompetanse i faget og rådgivernes rolle i faget tas opp, og de anbefaler at det legges føringer for både det administrative og det økonomiske samarbeidet mellom kommunene og fylkeskommunene. Innholdet i læreplanen vurderes som hensiktsmessig, men det konkluderes med at «mange skoler og kommuner har en del arbeid igjen før faget Utdanningsvalg kan sies å fylle den rollen det er tiltenkt i læreplanen» (Kunnskapsdepartementet 2014, kap. 4.5.2).

I en studie av skolens rådgivning på ungdomsskoler og videregående skoler i Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag fra 2014 kommer det ytterligere en konklusjon om at faget utdanningsvalg fremdeles praktiseres og vurderes veldig forskjellig fra skole til skole (Buland, Holth Mathiesen, Mordal, Tønseth, Austnes-Underhaug og Skoland 2014). På enkelte skoler blir det beskrevet som nyttig og utviklende, mens det andre steder blir sett på som et «tullefag» eller brukes til leksetimer til andre fag. Resultatene fra studien viser at det er en gjennomgående utfordring at lærere uten kompetanse forventes å undervise i faget. Som en av sine konklusjoner anbefaler forskningstemaet fra NTNU, IRIS og SINTEF en skolebasert kompetanseutvikling rundt rådgivning og karriereveiledning som omfatter alle grupper i skolen, ikke bare rådgivere. De anbefaler også å formalisere en kortere skolering for lærere som skal undervise i faget og på sikt utvikle formelle kompetansekrav. Forskerne mener at faget kan være et godt virkemiddel for karriereveiledning om det brukes riktig.

Helhetlig karriereveiledning

OECD Skills Strategy har sammen med en nasjonal arbeidsgruppe nylig gjennomført en analyse av norsk kompetansepolitikk. En av utfordringene som framheves her er et behov for mer omfattende karriereveiledning og det anbefales å utvikle et helhetlig system for livslang karriereveiledning i Norge (OECD 2014). Med dette som utgangspunkt har Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk (VOX) opprettet en ekspertgruppe ledet av høyskolelektor Erik Hagaseth Haug ved Høgskolen i Lillehammer. Ekspertgruppen har vurdert om et nasjonalt

rammeverk for karriereutvikling basert på Career Management Skills (CMS) kan være et aktuelt grep for å profesjonalisere karriereveiledningen i Norge (Haug 2014).

Haug og hans fagfeller i ekspertgruppen påpeker at den karrierelæringen som har vært praktisert hittil i Norge i stor grad har vært ubevisst og dermed også usystematisk. Karriereveiledere har vært orientert mot å løse et umiddelbart problem, mens tankegangen i CMS er at veiledningen må fungere som en læringsprosess med uttalte læringsmål (Haug 2014, s. 21). CMS har på norsk blitt oversatt til karriereferdigheter, og det er disse konkrete ferdighetene som man i så fall ser for seg å jobbe med også i faget utdanningsvalg.

CMS bygger i stor grad på Bill Law og Tony Watts sin DOTS-analyse fra 1977. Her argumenterer de for at det må legges til rette i utdanningssystemet for at elever og studenter utvikler valgkompetanse (D), mulighetsoppmerksomhet (O), evne til å håndtere overganger (T) og selvinnsikt (S) (Law og Watts 2003), ferdigheter som vil gjøre individet i stand til å håndtere sitt eget utdannings- og yrkesløp gjennom livet i det moderne valgsamfunnet. Perspektivet stammer fra praksisfeltet i utdanningssektoren, men har etter hvert utviklet seg videre til også å stå på agendaen på politisk nivå, blant annet i EU (VOX 2014a). VOX argumenterer for at de karriereferdighetene som er skissert av Law og Watts kan og bør benyttes som et helhetlig perspektiv når man jobber med karriereveiledning. De mener at det kan inngå både i faget utdanningsvalg, sosialpedagogisk rådgivning, utdannings- og yrkesrådgivning, undervisning og oppfølgingstjenesten (VOX 2014b). Erik Hagaseth Haug argumenterer for at det må være et mer konkret læringsperspektiv både i faget utdanningsvalg og generelt i arbeidet med karriereveiledning i skolen (Haug 2014).

Argumentene over understøttes av rådgiverne selv i en ny rapport om rådgiverrollen utarbeidet av NTNU, IRIS og SINTEF. Rådgiverne som har deltatt i studien tar blant annet til orde for en endring i rådgivningsarbeidet i retning CMS/valgkompetanse hvis rådgivningen skal kunne få en mer sentral funksjon i et livslangt perspektiv (Mordal, Buland og Holth Mathiesen 2015, s.113). Rådgiverne sier selv at målet med rådgiving må være at unge skal få en grunnleggende kompetanse i å gjøre valg. Det understrekes at «valg og valgkompetanse er læring, og man må definere klare læringsmål og kreve formell kompetanse av de som arbeider med det, f.eks. som lærere i Utdanningsvalg» (Mordal m.fl 2015, s.111).

Veien videre

Faget utdanningsvalg blir i disse dager evaluert og endret, blant annet ut fra overnevnte perspektiver og erfaringer. Det utarbeides en ny fagplan og faget bytter mest sannsynlig også navn. Kjernepunktene i det som studentene på videreutdanningen i 2013/14 har jobbet med i sine utviklingsprosjekter, og som det skrives om i denne rapporten, framstår allikevel som høyst relevant for faget også på veien videre. Studentene argumenterer for en mer systematisk undervisning med klare læringsmål, spesielt i forhold til personlige kompetanser og selvinnstilt som er viktige i et valgsamfunn, og legger seg dermed tett opp mot et CMS-perspektiv.

3 Metode

Datamaterialet i denne rapporten består av 21 prosjektsamener som er skrevet av studentene i videreutdanningen *Utdanningsvalg som møteplass for utvikling*, studieåret 2013/14. Målet i FoU-arbeidet har vært å bringe de temaene på banen som studentene har vært opptatt av, og å prøve å sette dem inn i den konteksten de har oppstått i. En kontekst som både handler om det obligatoriske faget utdanningsvalg og organiseringen av dette, og om videreutdanningen som fremdeles kan sies å være på et utprøvningsstadium. For å løse denne oppgaven har jeg funnet det hensiktsmessig med en grounded theory-tilnærming til dataene.

Grounded theory

Grounded theory kan beskrives som at man går inn i datamaterialet uten bestemte hypoteser som skal bevises eller motbevises, og heller søker å utvikle ny innsikt på bakgrunn av den informasjon som finnes i dataene (Charmaz 2014, s.6). Min tilnærming til metoden ligger nært Kathy Charmaz sin forståelse slik den beskrives i hennes bok *Constructing Grounded Theory*. Hun er opptatt av å la en åpen spørsmålsstilling lede forskeren inn i dataene og i analyseprosessen, noe jeg har forsøkt å ivareta i formuleringen av mine problemstillinger. Jeg har jobbet med å sette ord på det som har grepet meg og de oppdagelsene jeg har gjort i møtet med materialet (Charmaz 2014, s.3), og ut fra dette har jeg bygget mitt analytisk rammeverk. I denne prosessen har jeg nødvendigvis møtt datamaterialet med min bakgrunn og min forståelseshorisont, noe som har påvirket hva jeg har funnet i teksten. Dette er noe som Charmaz er spesielt opptatt av, og hun påpeker at man må se på forskningen som konstruert og ikke som en oppdagelse av en objektivt eksisterende virkelighet (Charmaz 2014, s.13). Dette sammenfaller også med min holdning, og det at jeg har jobbet ut fra mine egne oppdagelser i disse tekstene er en tydeliggjøring av denne posisjonen. Jeg ønsker allikevel at analysen skal være både så gjennomsiktig og så etterprøvbart som mulig, og derfor har jeg tatt med et relativt stort utvalg av direkte sitater fra mitt datamaterialet slik at det studentene selv har skrevet skal komme tydelig fram. På denne måten kommer en del av bakgrunnen for kategoriseringen av materialet til syne for leseren. Ved å studere prosjektsamener etter at de har blitt fullført har jeg ikke hatt mulighet til å stille spørsmål som har dukket opp underveis, slik man kan for eksempel i en intervju situasjon, men jeg mener at analysen er hensiktsmessig med tanke på intensjonen bak rapporten. Den gir tilgang til å si noe om hvilke temaer og utfordringer som

går igjen når studentene beskriver sitt undervisningsopplegg og hva jeg som utenforstående forsker opplever i møte med denne teksten.

Prosjektksamenene har slik jeg opplever det gitt meg tilgang til mange ulike stemmer som hver på sin måte forteller om erfaringer med undervisningssituasjonen i faget Utdanningsvalg. Dette er en del av det som Charmaz (2014 s.22-23) beskriver som fyldig data. Prosjektksamenene oppleves i tillegg som både detaljerte og utfyllende. De fleste oppgavene nærmer seg 30 sider i omfang og inneholder vedlegg med detaljerte beskrivelser av undervisningsopplegget. Med utgangspunkt i dette materialet har jeg søkt etter begreper som ivaretar de 21 subjektive perspektivene, men som også tilfører ny kunnskap gjennom å løfte materialet opp til et mer abstrakt nivå, utenfor den konkrete undervisningssituasjonen til hver enkelt student.

Analyseprosess

I grounded theory definerer man i løpet av analysearbeidet det som kalles en hovedutfordring til de som studeres. Det skal være det man opplever at datamaterialet dreier seg rundt, og at alle de ulike temaene peker mot i forskjellig grad. Å identifisere denne hovedutfordringen har vært et viktig utgangspunkt fordi det har gitt en mulighet til å forstå hvorfor studentene handler som de gjør når de bygger opp sine undervisningsopplegg (Hjälmhult 2014, s. 25). I grounded theory defineres det også en kjernekategori og underkategorier som handler om hvordan hovedutfordringen håndteres. Dette kan vi tenke på som studentenes strategier for å komme sin hovedutfordring i møte.

I arbeidet med denne rapporten begynte analysen med en gjennomgang av datamaterialet for å bli kjent med det og for å begynne å forstå hva slags informasjon som lå der. Det tok form av en åpen koding, men ikke helt ned på setnings- og avsnittsnivå. Jeg leste gjennom eksamensoppgavene og noterte meg stikkord rundt temaer som ble framhevet, gjentatt eller som jeg følte utpekte seg på andre måter.

Etter denne første gjennomgangen satt jeg igjen med et inntrykk av at studentene ved videreutdanningen var opptatt av mange av de samme temaene i gjennomføringen av sin undervisning. De var opptatt av motivasjon og mestring, de var opptatt av elevens nytteverdi, de kjente på utfordringer når det gjaldt utrygghet og modningsnivå blant elevene, de ønsket å

kunne heve statusen til faget på skolen og de ønsket å møte den enkelte elev «hjemme», der han eller hun kunne få utbytte av faget. Jeg følte allerede her at samstemtheten var såpass tydelig at jeg trodde studentene ikke ville ha problemer med å kjenne seg igjen i analysen, noe som er et viktig kriterium i grounded theory (Charmaz 2014, s.8).

Med denne kunnskapen vokste en idé om hovedutfordringen til studentene fram, og jeg begynte også å se for meg noen kategorier som oppsummerte mye av det de var opptatt av. Men enda var begrepene mine ganske empirinære. Jeg ønsket å løfte dem til et noe mer abstrakt nivå og jeg gikk derfor i gang med datamaterialet på nytt, denne gangen med tanke for mer detaljert koding. Jeg kodet avsnitt for avsnitt i prosjektksamenene, og stilte meg selv spørsmålet: «Hva er studenten opptatt av her?» (Charmaz 2014, s.34). Jeg laget meg stikkord og begreper som svar på dette spørsmålet, merket meg når de samme begrepene gikk igjen flere ganger, samtidig som jeg hadde øynene åpne for at det kunne dukke opp nye begreper. Samtidig som jeg gjorde dette noterte jeg meg også idéer til analysen og aktuelle kategorier og kategorinavn ut fra de stikkordene som gikk igjen eller andre ting som jeg bet meg merke i underveis. Dette er det som kalles memoskriving i grounded theory, og gir en mulighet til å ta vare på de ulike idéene man får underveis i kodingen av datamaterialet (Charmaz 2014, s.3).

På denne måten kan man si at jeg gjennomgikk datamaterialet to ganger med en form for åpen koding, hvor jeg lette etter temaer og begreper. Den andre gjennomgangen ble allikevel noe mer selektiv, siden jeg allerede hadde noen tanker om hva dette handlet om. Siden datamaterialet var av beskjeden størrelse syntes jeg at det å gå gjennom det to ganger var en fin mulighet til å etterprøve seg selv. Om datamaterialet hadde vært større, ville det vært mer naturlig å gjennomføre en detaljert åpen koding av det første som ble innsamlet, for deretter å kode nytt materiale mer selektivt.

Det er også viktig å påpeke at dette ikke var en strømlinjeformet prosess. Grounded theory tar i bruk metoder for å gå fram og tilbake mellom data og analyse, noe som er en del av det Kathy Charmaz kaller det interaktive aspektet i metoden. Slik jeg har beskrevet over stoppet jeg tidlig opp for å analysere det jeg fant, og på denne måten fikk jeg nye idéer til analysen og målet ble klarere (Charmaz 2014, s.1). Charmaz skriver:

A flash of insight or instantaneous realization of analytic connections can happen any time during the research process. Grounded theorists stop and write whenever ideas occur to them” (Charmaz 2014, s.17).

Nye oppdagelser sent i analyseprosessen vil også kunne føre tilbake til data og til nye veier og nye sammenlikninger (Charmaz, s.18).

Underveis i arbeidet med kategoriene diskuterte jeg disse med daglig leder av Senter for yrkesrettleiing i Hordaland (SYR), Kjell Helge Kleppestø. Kjell Helge leste prosjekteksamenene da de ble levert inn av studentene ved studieårets slutt, og jeg syntes derfor at dette var en god mulighet til å se om vi hadde festet oss ved noe av det samme. Vi opplevde at vi hadde lagt merke til flere av de samme tingene i studentenes tekster, og jeg følte på denne måten at jeg fikk underbygget relevansen i de kategoriene jeg jobbet med. Jeg fikk også noen nye tanker og idéer som jeg tok med meg videre i analyseprosessen. En slik diskusjon er en del av det Charmaz (2014, s.15) ser på som den interaktive og konstant sammenliknende prosessen i grounded theory. Når flere lesere går inn i teksten kan analysen styrkes og gis ny retning og inspirasjon.

I løpet av den andre gjennomgangen begynte jeg også med en teoretisk sortering, og jeg fikk etter hvert klare idéer om hvilke begreper som kunne romme de stikkordene jeg hadde notert meg underveis. Når kodingen var avsluttet for andre gang tok jeg tak i både idéene om disse begrepene og notatene (memoene) mine for å sette det i sammenheng. Begrepene på kategoriene fra tidligere ble i denne prosessen noe endret, mens jeg følte at innholdet i kategoriene som jeg hadde kommet fram til stemte godt med materialet. Noe materiale forsvant her ut av den endelige analysen fordi det ikke var relevant for den hovedutfordringen og kategoriene som for meg hadde tegnet seg i materialet. Da jeg til slutt så på kodingen og analysen som så godt som avsluttet, satte jeg meg inn i karriereteori og annen aktuell litteratur for å relatere funnene mine til den eksisterende kunnskapen på feltet. Det neste kapittelet inneholder en presentasjon av min analyse av prosjekteksamenene sammen med de teoretiske linjene jeg mener har vært relevant å trekke i denne sammenhengen.

4 Studentenes utfordringer og strategier

Studentene skriver i sine prosjektsamener at de før videreutdanningen hadde et annet syn på faget Utdanningsvalg enn hva de har etter endt studieår. De skriver at faget tidligere ofte ble nedprioritert til fordel for andre fag blant annet på grunn av manglende verktøy og kompetanse til å lage et helhetlig undervisningsopplegg. Dette førte til at elevene heller ikke følte at dette var et viktig fag. Flertallet av studentene uttrykker derimot at de etter videreutdanningen ser på faget som kanskje et av de viktigste fagene i ungdomsskolen. Læringsmålene i faget om at eleven skal bli bevisst sine egne evner, interesser, egenskaper og verdier og ut fra det ta gode, kunnskapsbaserte valg (Utdanningsdirektoratet 2014a), er ifølge studentene ikke bare relevant for dette faget, men kompetanse som er generelt viktig for ungdommen både i skolen og livet etterpå. Mange studenter henviser også til Melding til Stortinget nr. 22 for ungdomstrinnet «Motivasjon – Mestring – Muligheter» (Kunnskapsdepartementet 2014), og mener at et karriereveiledningsfag nettopp har muligheter til å være et fag hvor det legges opp til variasjon i arbeidsmåter, faglig innhold som oppleves meningsfullt for elevene, tilpassing av arbeidsoppgaver og å se og møte elevene der de er slik at alle har mulighet til å oppleve mestring.

Utdanningsvalg har blitt et fag som studentene gleder seg til å undervise i fordi de har en forståelse for at det er meningsfullt for den virkeligheten elevene skal forholde seg til. Det blir forstått som et fag med mye potensiale, men veien å gå for å gjøre de endringene som skal til i undervisningen oppleves også som lang for flere av studentene. Mange opplever et behov for generell status økning av faget på skolen, og bedre rammer og vilkår for undervisningen.

De fleste studentene nevner i sine prosjektsamener at de har erfaring med arbeidsheftet *Min framtid*, som har fungert som læremateriale i faget så langt. De er enige om at det kan fungere som en idébank, men at det trengs flere verktøy, og mer fokus på annen type undervisning. Dette stemmer også godt overens med funnene i NIFU sine evalueringer av faget (Borgen og Lødding 2009; Lødding og Holen 2012).

Når de har beskrevet det opplegget de har utført på egne skoler i løpet av videreutdanningen, virker studentenes prosjekt i stor grad å være knyttet til å gjøre Utdanningsvalg til et helhetlig fag, hvor timene henger sammen i et gjennomtenkt opplegg. De ønsker at elevene skal få mer

kunnskap om seg selv og gjennom refleksjon knytte dette opp mot ulike yrker og utdanningsmuligheter. Utprøving av yrker og utdanningsretninger skriver de fleste studentene at det finnes et greit opplegg for allerede gjennom utplassering på arbeidsplass, utprøving av utdanningsprogram i videregående opplæring, jobbskygging eller liknende. Men for- og etterarbeidet mangler. Utfordringen blir dermed å kombinere denne delen av undervisningen på en god måte med de andre delene av faget. Det ser ut til at det er læreplanmålet som handler om egne valg som har vært sterkest nedprioritert på skolene til de aktuelle studentene (Utdanningsdirektoratet 2014a, s.3), og deres oppgaver har derfor i stor grad vært rettet mot å finne gode opplegg for denne delen av læreplanen. Det handler om at ungdommen skal lære seg selv å kjenne, at de skal bli bevisste sine ferdigheter, interesser, egenskaper og verdier, og hvordan lærere kan hjelpe elever til å se dette i sammenheng med yrker og utdanning. Ut fra fokus i deres prosjektsamener og mine analytiske problemstillinger har jeg skissert studentenes hovedutfordring på denne måten:

Hvordan utnytte potensialet i faget Utdanningsvalg, få elevene til å forstå nytten av det og gjøre det til et fag som rustet dem for fremtiden?

Det er altså dette jeg ser på som det brede utgangspunktet for det arbeidet studentene har prioritert på sine skoler, og som de har skrevet prosjektsamenene sine om. Den videre drøftningen tar utgangspunkt i hvordan studentene har gått til verks for å løse sin hovedutfordring, og det beskrives med utgangspunkt i fem underkategorier, eller strategier, som går igjen i prosjektsamenene. Strategiene handler om hvordan de som lærere ønsker å møte elevene og hvordan de vil legge opp undervisningen. De søker å selvstendiggjøre elevene, hjelpe dem å bygge selvinnsikt og selvfølelse, virkelighetsorientere undervisningen, aktivisere og tilpasse. Disse strategiene er overgripende både i forhold til bruk av ulike verktøy og i forhold til hvilke læreplanmål de tar utgangspunkt i. Det kan betegnes som det fokuset studentene benytter seg av når de planlegger og gjennomfører sin undervisning med håp om å gjøre utdanningsvalg til et fag som rustet elevene for fremtiden.

4.1 Selvstendiggjøre

Studentenes tekster understreker et ønske om at faget Utdanningsvalg skal bidra til en danningsprosess hos elevene, heller enn en sosialiseringprosess. De ønsker å åpne opp for

elevenes selvstendige vurdering og refleksjon, både i forhold til seg selv og når det gjelder andre temaer, i stedet for en mer tradisjonell undervisning hvor hovedfokus er rettet mot innlæring av allerede eksisterende kunnskap. Flere studenter påpeker at det å legge til rette for utvikling av refleksjon og selvstendighet hos elevene er læringsmål som også ligger i den generelle delen av læreplanen for norsk skole. Dette er altså ikke en separat tanke rundt dette faget, men faget blir av studentene sett på som et mulighetsrom for å ta tak i disse læringsmålene. En av studentene har trukket ut dette utsnittet fra den generelle læreplanen i sin prosjekteksamen:

*«Målet for opplæringa er å ruste barn, unge og vaksne til å møte livsens oppgåver og meistre utfordringar saman med andre. Ho skal gi kvar elev kompetanse til å ta hand om seg sjølv og sitt liv, og samtidig overskott og vilje til å vere andre til hjelp. Opplæringa skal kvalifisere for produktiv innsats i dagens arbeidsliv, og gi grunnlag for seinare i livet å kunne gå inn i yrke som enno ikkje er skapte.»
(Utdanningsdirektoratet 2014b).*

Både i generell og spesifikk læreplan, og i det skriftlige materialet til studentene, er usikkerhet et sentralt begrep i forhold til fremtidens arbeidsmarked. Det å håndtere usikkerhet vil bli en utfordring for dagens ungdom. Selvstendighet og evne til reorientering i takt med nye krav og utfordringer framstår derfor som viktige egenskaper. Studentene ser på et fag som Utdanningsvalg som en mulighetsarena for denne typen karrierelæring, noe som vi har sett har gjenklang både i nasjonal og internasjonal politikk og i fagkretsen rundt karriereveiledning.

Endring i lærerrollen

En student påpeker at informasjon gjerne er det man har mest av i vår tid, så det viktigste for elevene i dette faget er ikke at lærerne skal skaffe til veie informasjon, men at elevene skal opparbeide seg ferdigheter i hvordan de kan finne fram til informasjon som er relevant for dem selv og styre sitt eget liv på en god måte i henhold til dette.

De fleste studentene har i sitt undervisningsopplegg inntatt en rolle som veileder. På denne måten ønsker de ikke å gi elevene fasitsvar, men la dem utforske informasjon på egenhånd og finne fram til svar som er riktige for dem selv. Dette gjaldt for eksempel nettsøk i forbindelse med utdannelse eller yrker. At elevene jobbet med noe de kunne ta kontroll over selv fremmet motivasjon og innsats, skriver en av studentene. De mente også at i en slik lærings situasjon ville elevene trene refleksjonsevne og valgferdigheter i tillegg til evnen til å arbeide selvstendig.

Flere studenter påpeker at elevene får et eierforhold til informasjonen gjennom egen oppleveling, konstruksjon og videreformidling. En student lot elevene selv få utvikle etterarbeidet til utplassering i videregående opplæring gjennom en utdanningsmesse hvor de skulle innhente og videreformidle informasjon om den linjen de hadde vært på. Det førte ifølge studenten til mer aktiv kunnskapsinnhenting, mestringsopplevelser i form av å formidle noe man var interessert i og at læringen fra selve utplasseringen ble bedre gjennomarbeidet. Flere studenter har også gjennomført selvstendige gruppearbeid hvor elevene selv har måttet ta styring på gruppa, fordele arbeidsoppgaver, forholde seg til tidsfrister og finne sine egne løsninger på de utfordringene oppgavene har bestått i.

Dette understreker et annet poeng som framheves av studentene, nemlig at de ønsker at elevene skal få oppdage at deres egen kreativitet og tenkning er verdifull. Initiativ, evne til omstilling, evne til problemløsning, selvstendighet og kreativitet er egenskaper som arbeidslivet etter spør ifølge arbeidsgiverorganisasjonene NHO og Virke (NHO 2014; Virke 2014). Det kan også sees som viktig i forhold til flere av karrierferdighetene skissert av Law og Watts, for eksempel valgkompetanse og det å håndtere overganger. Flere studenter påpeker også at det må være lov å feile. Elevene er vant til en undervisning hvor svaret enten er rett eller galt, og hvor det å gjøre feil blir sett på som negativt. Viktigheten av å prøve og feile og prøve på nytt framheves av studentene for å få et sunnere og mer realistisk utgangspunkt for det livet som skal leves etter at skolegangen er ferdig.

Valgkompetanse

Studentene ønsker også å hjelpe elevene til å utvikle verktøy som de kan ta i bruk når de står overfor nye valgsituasjoner senere i livet. «De fleste elevene har få eller ingen verktøy når de skal gjøre sine valg», skriver en av studentene. «Å ha ei verktøykasse slik at det innskilde individ vert kjend med seg sjølv og kva som er mogeleg å nå i framtida står fram som meir og meir viktig for meg etter dette studieåret», skriver en annen. Dette handler om en erkjennelse fra studentenes side av at valgsituasjonen som elevene forholder seg til i form av videregående opplæring ikke er et engangstilfelle. De mener at det er riktigere å tenke på denne typen valgsituasjoner som en livsoppgave.

Mange studenter har tatt i bruk en modell som kalles SØT-modellen, eller en variant av denne som de benevner Gameplan. Det er en modell som de har blitt kjent med i videreutdanningen

gjennom boken *Samarbeid og konflikt – to sider av samme sak* (Hartviksen og Kversøy 2008). SØT-modellen formidles av studentene som en anvendelig modell fordi den kan tas i bruk i mange ulike sammenhenger og i forbindelse med både store og små utfordringer. De har valgt å bruke modellen blant annet fordi de mener at elevene her får et verktøy som de kan ta med seg videre og jobbe med på egen hånd. Studentene i undersøkelsen til Løvgaard (2013) vurderer også SØT-modellen som et nyttig refleksjonsverktøy i faget utdanningsvalg.

SØT-modellen består av tre trinn. Det første trinnet kalles situasjonen nå (S), det andre trinnet kalles ønskesituasjon (Ø), og det tredje trinnet kalles tiltak (T). Noen studenter har brukt modellen for å planlegge undervisningen i utdanningsvalg sammen med elevene, den er også brukt på konkrete temaer som musikk og reise. Dette har gjerne fungert som en form for oppvarming før modellen har blitt tatt i bruk for å sette ord på hva man ønsker i forhold til utdanning og yrke.

Poenget i modellen er at elevene skal lære å sette ord på ønsker og drømmer og å finne fram til tiltak som gjør at de kan oppnå dette. Det skal underbygge en forståelse av at det er lov å drømme stort, i tillegg til at man må forplikte seg til konkrete tiltak hvis man skal oppnå det man drømmer om. Hvilke tiltak er elevene villige til å forplikte seg til? Flere studenter mener at SØT-modellen vil være nyttig for elevene til å legge planer for egen karriere, spesielt fordi modellen aldri vil være ferdig. Den vil utvikle seg i takt med situasjonen nå, utførte tiltak og eventuelt nye/endrede ønsker og mål. Flere studenter peker også på at SØT-modellen kan gi en utvidet forståelse av hvilke muligheter som finnes, noe som kan være viktig i forbindelse med elevenes valg av utdanning.

Refleksjon

Studentene er også opptatt av at et fag som Utdanningsvalg bør trene elevene i å reflektere selvstendig. Deres vektlegging av lærerens rolle som veileder understreker dette. Det er også noen studenter som har forsøkt å ta dette perspektivet mer direkte inn i veiledningssamtaler med elever, hvor de har oppmuntret elevene til å tenke og reflektere selvstendig rundt sine erfaringer heller enn å få «de riktige svarene» fra rådgiveren eller læreren. Dette har hatt varierende hell, og studentene sporer dette tilbake både til eget forarbeid, elevenes modningsnivå, men også til at elevene ikke er vant til å jobbe på denne måten. Tilvenning til nye tankemåter tar tid, og jeg kommer tilbake til temaene modning og tidsbruk under andre strategier. Generelt framhever

studentene et ønske om å stille gode spørsmål heller enn å gi råd. De påpeker at de ved å stille åpne spørsmål til elevene kan oppfordre til selvstendig tenkning, og elevene kan finne de svarene som er riktige for dem selv.

Refleksjonsskjema eller logg fra utdanningsvalgtimene har vært hyppig brukt som verktøy av studentene for å øve opp elevenes refleksjonsevne. Logg har også blitt opplevd som nyttig fordi studentene her har fått innspill på hva elevene synes er viktig, uviktig, lett eller vanskelig ved arbeidet i faget. Det er spesielt en form for loggskrivning som går igjen, et skjema hentet fra Trude Slemmen som kalles 3,2,1. Her skal eleven etter timen skrive ned tre ting han/hun har forstått, to ting som er vanskelig å forstå og en ting som han/hun vil lære mer om. Flere elever skriver i sine logger at de vil vite mer om sammenhengen mellom personlige egenskaper og yrker, noe som tyder på at studentene har rett i å fokusere på dette. Studentene skriver også at det ikke alltid har vært like lett for elevene å fullføre disse skjemaene, noe de mener tyder på at de behøver mer trening i selvstendig refleksjon. Hartviksen og Kversøy (2008, s.68) understreker også viktigheten av loggskrivning i sin bok, spesielt som et utgangspunkt for effektivt samarbeid, refleksjon og bevisstgjøring.

Lærerne i studiet gjennomført av Lødding og Holen (2012) virker å bekymre seg over at kravet til refleksjon er for høyt i det læringsmaterialet som på det tidspunktet var tilgjengelig for faget utdanningsvalg. «Det bør kanskje utarbeides alternative lærebøker som er mer konkrete og ikke stiller like høye krav til selvrefleksjon som dagens bøker gjør» (Lødding og Holen 2012, s.109). «...det refleksjonsarbeidet som heftet legger opp til, er noe elevene ikke nødvendigvis er modne for» (Lødding og Holen 2012, s.107). Konklusjonene i prosjekteksamenene i min analyse viser heller en tro på at refleksjon er noe som kan læres, og at studentene ser det som en viktig egenskap i elevenes ferd videre. De skriver om utfordringer og vanebryting, men også om opplevde endringer. En student mener at arbeid med SØT-modell og coaching i denne lærerens 9. klasse har økt elevenes evne til å reflektere over egen situasjon og å tørre å bidra i samtaler med andre rundt deres situasjon.

4.2 Utvikle selvinnsett og selvfølelse

Å kjenne seg selv er også et viktig utgangspunkt for å ta riktige valg senere i livet, påpeker en av studentene. Dette knyttes av mange også opp mot ambisjonene i faget om å hindre omvalg

og frafall fra videregående opplæring og senere studier og yrker. «I min oppgave har jeg valgt å fokusere på hvordan elevene selv ser på seg selv og hvordan de kan utnytte sine personlige egenskaper til å veilede seg selv i riktig retning», skriver en lærer på 8. trinn. Flere studenter peker også på viktigheten av å oppdage sin bakgrunn som en ressurs og å utnytte sine personlige egenskaper. «Alle er gode til et eller annet. Det gjelder bare å finne ut kva». Studentene ønsker dermed å utløse elevenes egne ressurser, at de skal bli klar over hvem de er og hva de kan som etterspørres i arbeidslivet.

De fleste studentene mener at den delen av faget som handler om egne valg bør begynne tidlig, og at det er særlig viktig på 8. trinn. Uten innsikt i hvem man er og hva man kan blir det vanskelig å gjøre gode valg, og studentene mener også at elevene uten denne innsikten vil få mindre ut av de resterende delene av faget. «Elevene må ha et klart bilde av hvem de selv er før de kan begynne å finne ut hva som passer for dem», skriver én. De fleste studentene har under dette temaet også lagt inn begrepsinnlæring om videregående opplæring og yrker, for å til slutt å kunne gjøre koblinger mellom de personlige egenskapene og disse.

Selvinnsikt er som nevnt en av de karrierferdighetene som vektlegges i karrierelæringsteoriene. Law og Watts (2003) skriver at «To incorporate a self-awareness component into a careers education programme is to pay attention to the importance of the self-concept in the facilitation of career preferences and choices» (Law og Watts 2003, s.2).

Å sette ord på det

Flere studenter bruker øvelsen «Dyrebilder» fra kurset *Sjef i eget liv* (Papirbredden Karrieresenter 2014) i den delen av deres opplegg som omhandler selvinnsikt. Her tematiseres personlige egenskaper på en ufarlig måte ved at elevene identifiserer seg med ulike dyr. Studentene opplever at dette er en øvelse som engasjerer elevene. En skriver: «...vi oppdaga at elevane ikkje nødvendigvis oppdaga nye sider ved seg sjølv, men at dei blei bevisst på sine styrkar, og fekk setja ord på dei». Det poengteres også at øvelsen inspirerte til diskusjoner og tips og råd mellom elevene, slik at innsikten ble skapt også gjennom en oppdagelse av hvordan man ble sett på av andre.

Studentene skriver også mye om viktigheten av å ha et positivt fokus i øvelsene når de jobber med selvinnsikt. Én student skriver om gode erfaringer med å snu negative egenskaper til

positive. Elevene hadde først skrevet ned fem egenskaper som de trodde andre ville beskrive dem med. Deretter ble disse lest opp for hverandre i grupper, og de egenskapene som hadde en negativ klang ble snudd til positive ord av gruppen. Øvelsen «Hånden» av Clare Seville er også brukt av flere studenter og har et liknende fokus. Studentene understreker effekten av at elevene anerkjenner positive sider ved hverandre. Gjennom flere av disse øvelsene gir elevene hverandre komplimenter og fokuserer på hva andre er gode på. Lommelykten er også en øvelse som blir tatt i bruk i den forbindelse; elevene «lyser» på hverandre og gir en positiv kommentar til eleven til høyre. Flere studenter beskriver a-ha opplevelser og elever som «lyser opp» i disse øvelsene.

Studentene skriver også at logg har vært et viktig verktøy når det gjelder selvinnsett. De elevene som har hatt vanskelig for å si ting høyt i klassen, har klart å reflektere litt ærligere i loggen etter timen.

Trygghet

En utfordring i arbeidet med personlige egenskaper, interesser og verdier som flere av studentene har pekt på er at det finnes mye dårlig selvfølelse og jantelov-tankegang i denne aldersgruppen. Det å snakke høyt om egne positive egenskaper virker å være en stor utfordring for noen. Dette finner også Borgen og Lødding i sin undersøkelse av faget i 2009. Studentene peker på at det tidvis har vært stor forskjell mellom det noen av elevene har skrevet i loggene sine og det de har sagt høyt i klassen. Flere ser også at det er et flertall av jenter som synes det er ubehagelig å si positive ting om seg selv.

Studentene mener at denne utryggheten nettopp understreker behovet for å jobbe med de positive egenskapene, gjøre elevene klar over ressursene sine og trygge på å formidle dem. Faget blir forstått som en mulighet til å bruke tid og ressurser på dette arbeidet, noe studentene ser som generelt viktig for at elevene skal kunne klare å skape gode liv og ta de karrierevalgene som er riktige for dem selv. En student referer til Maslows behovspyramide og påpeker at man i denne teorien går ut fra at for å kunne realisere seg selv må man først ha en positiv selvoppfatning.

For å få til dette påpeker studentene viktigheten av at elevene føler seg trygge på hverandre og i undervisningssituasjonen. Det er selvfølgelig vanskelig å snakke om seg selv, personlige

egenskaper, interesser og ønsker/drømmer hvis man ikke føler seg trygg i den situasjonen hvor temaene tas opp. Noen av de positive erfaringene som studentene trekker fram er å være bevisst i forhold til gruppeinndeling, og kanskje her få hjelp av kontaktlærer hvis man ikke kjenner klassen godt. Det å få til velfungerende og trygge grupper, hvor læreren kun fungerer som veileder, har vist seg som et godt grep hos noen av studentene som har berørt dette temaet. Også viktigheten av å ikke presse noen til å fremføre i plenum det de har skrevet hvis de ikke ønsker det selv, presiseres. Studentene skriver også at ved å gi prosessene tid øker elevenes trygghet. Her kan det være snakk om å bruke tid på oppvarmingsøvelser og på å forklare hensikten med øvelsene som skal gjøres. Studentene opplever at dette gjør elevene tryggere på hva som skal skje, og kanskje litt mer seriøse i henhold til oppgaven.

Flere studenter skriver at det er viktig at læreren kjenner elevene. Dette er også et av funnene i studien av skolens rådgivning i Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag (Buland m.fl. 2014). Der konkluderes det med at å kjenne til elevenes bakgrunn er viktig for å kunne ha en god veiledningssamtale. Noen av studentene har klassene kun i faget utdanningsvalg og møter dermed en utfordring på dette området. En skriver at «Det å koma inn berre for å gjennomføre dette opplegget gjorde det vanskelegare, sjølv om kjennskapen til klassen er der frå før i form av kontaktlærarfunksjonen». Noen har løst dette blant annet ved å bruke seg selv når de forklarer undervisningsmetodene – snakket om sine egne egenskaper, interesser og verdier, både for å ufarliggjøre temaene, men også for å gjøre klassen mer kjent med dem.

Forventningspress

Temaene trygghet og selvfølelse er også interessante i forbindelse med undersøkelser fra Ungdata som viser at dagens ungdom lever et liv med høye krav og forventninger i et stadig mer individualisert samfunn. De opplever et sterkt press om å lykkes (Ungdata 2015). Forskning viser også at mange unge sliter psykisk og at det er depresjon og angst som er de vanligste plagene. Arbeidet med selvfølelse og selvinnsett som studentene legger opp til virker ekstra viktig i en slik sammenheng. Hvis faget kan bidra til økt selvfølelse hos unge, vil det kunne ha innvirkning både på andre skolefag og deres vei videre i livet. Her er det også viktig å påpeke en forskjell mellom begrepene selvtillit og selvfølelse. Mange unge kan ha god selvtillit. Det handler om å oppleve at man mestrer noe konkret i den ytre verden, som skole eller trening, og får gode tilbakemeldinger i form av skryt eller karakterer (Elevsiden 2015). Å utvikle en god selvtillit i skolesammenheng gjennom mestringsopplevelser kan være viktig for

skoleprestasjoner, noe jeg kommer tilbake under strategien *Tilpasse*. Men siden selvtilliten er avhengig av konkrete resultater og andres tilbakemeldinger er den flyktig, og kan føre til et «jag» etter stadig nye bekreftelser. Jeg opplever at studentene i enda større grad søker å stimulere selvfølelsen hos sine elever. Pedagogisk-psykologisk rådgiver i Oslo Odd Ivar Strandkleiv skriver at «Selvfølelse dreier seg om hva individet tenker og føler om seg selv uavhengig av prestasjoner» (Elevsiden 2015). Det er snakk om en følelse av å være god nok som den man er. For å kunne det må man vite hvem man er og hva man har å bidra med, noe som har fått stor plass i studentenes prosjektsamener.

4.3 Virkelighetsorientere

«For å motivere elevene til økt innsats må opplæringen og skolehverdagen være praktisk, variert, relevant og utfordrende» (Kunnskapsdepartementet 2014, kap.2).

Gjennom sitt arbeid med videreutdanningen etterstreber studentene at undervisningen i Utdanningsvalg skal ha relevans for «det virkelige liv». Som det går fram av utdraget over er dette også noe som understrekes i Meld. St. nr. 22 Motivasjon - Mestring – Muligheter. Studentene ønsker her å ta utgangspunkt i den situasjonen og virkeligheten som elevene befinner seg i og ut fra dette finne ut hvilke behov de har i faget. For eksempel mener en student at å begynne med begrepsinnlæring om videregående opplæring ikke fungerer hensiktsmessig i 8. klasse fordi elevene ikke er opptatt av dette enda.

Relevans for studentene handler også om et fokus på bruk av arbeidsmetoder som er relevante for arbeidslivet som samarbeid, presentasjoner, håndhilsning, intervjutrening og planlegging. Elevene øver blant annet på presentasjoner av seg selv med tanke på intervju, og en student etablerer et samarbeid med en lokal bedrift slik at elevene får «ordentlig» tilbakemelding når de øver seg på å skrive jobbsøknader. Studentene har også et sterkt fokus på elevmedvirkning og flere har prøvd ut metoder for elevcoaching hvor elevene hjelper hverandre til å få sine tanker på plass gjennom én til én-samtaler med åpne spørsmål og aktiv lytting. En av studentene argumenterer også for at erfaringsbasert læring er av stor betydning for at elevene skal kunne ta kunnskapsbaserte valg. Da blir det også viktig med godt for- og etterarbeid i forbindelse med utplassering og andre praktiske undervisningsopplegg.

Studentene skriver at de tror relevans er viktig for at faget skal oppleves meningsfullt for elevene, og dermed er det også en mulighet til å skape motivasjon. Hvorfor er temaene viktige, hva kan de brukes til? Det påpekes også at for å klare seg senere i livet er det viktig med

«...reelle læringserfaringar frå ei verkeleg verd og ikkje (berre) gjennom penn og papir». I tillegg mener studentene at denne typen læring vil gi mulighet til andre former for evalueringer og tilbakemeldinger hvor de som ofte blir oppfattet som svake elever ikke skiller seg negativt ut.

Å virkelighets orientere undervisningen er også et viktig poeng i DOTS-analysen. I beskrivelsen av det som betegnes som transition skills, eller ferdigheter i å håndtere overganger, beskriver Law og Watts den ønskede effekten på følgende måte:

«...helping the student to gain a realistic understanding of what will come later in his (sic!) career development, and to acquire the coping skills he will need to make this transition appropriately and successfully» Law og Watts 2003, s. 6).

Samarbeid

En student peker til Europaparlamentet og deres presentasjon av kjernekompetanser som vil bli viktige i tiden framover. Her nevnes blant annet samarbeidskompetanse. Å jobbe og reflektere sammen med andre og finne fram til felles løsninger er en vanlig arbeidsmetode allerede i dag, og ifølge kompetansebarometeret til NHO er dette en av de aller viktigste kompetansene deres medlemsbedrifter ser etter ved nyansettelser (NHO 2014). Flere av studentene viser til teoretikere som understreker at læring oppstår i stor grad sammen med andre, og mener at de kan se det i de nye øvelsene de har tatt i bruk. En student viser til at elevene skriver i loggene sine at de lærer av å lytte til andre. En annen gjennomførte et praktisk opplegg på den måten at elevene fikk grunnopplæring på ulike arbeidsstasjoner, for så å videreføre denne kunnskapen til andre elever. Studenten skriver at «Dette liknar på tanken bak slik mykje av fagopplæringa går føre seg ved at ein meir kompetent person i faget har ansvar for å læra opp ein lærling/arbeidstakar på eit lågare nivå».

Man kan se for seg at samarbeid som arbeidsmetode kan gå inn i mange forskjellige undervisningsopplegg, og det inngår også som vi har sett i mange av de øvelsene som omhandlet elevenes egenskaper, interesser og verdier. Noen studenter tok også i bruk metoden *Storyline*, som har mange elementer av entreprenørskap i seg. Her måtte elevene samarbeide i grupper for å finne gode løsninger på konkrete utfordringer som de ble stilt ovenfor. Gruppene fikk i stor grad frie tøyler, noe som krevde mye av samarbeidet. Studentene opplevde at de hadde grupper som fungerte godt og grupper som fungerte mindre godt. Dette kan også være

god læring for arbeidslivet. Det studentene syntes var spesielt interessant i denne situasjonen var at flere elever som vanligvis var tilbaketrukkne og anonyme i klassen tok styring på sine grupper. En slik arbeidsform trigget altså enkeltindivider til å vise nye sider ved seg selv.

Gruppeveiledning blir også utprøvd av en student som en samarbeidsform, både for at elevene skal få trening i å snakke foran andre og lytte, men også for at de skal få utvidet kunnskapshorizonten gjennom innspill fra andre. Studenten opplevde at elevene syntes dette var litt vanskelig, og lurer på om det var for klare føringer når det gjaldt spørsmålene elevene skulle forberede seg på. Kanskje det hemmet den frie refleksjonen? Også her påpekes det at elevene er uvante med arbeidsformen og at det kreves øvelse.

Elev-coaching

Flere av studentene har tatt i bruk metoder for å utvikle coaching-egenskaper hos elevene. De ønsker å gi elevene gode verktøy til, og erfaring med, å veilede hverandre på en mer kvalifisert måte. Dette gjør de blant annet med bakgrunn i undersøkelser som viser at venner har en viktig rolle når det gjelder ungdoms valg av videregående opplæring. Elevene er også ofte opptatt av mange av de samme temaene, og gjennom å ta i bruk coaching-teknikker ønsker studentene å skape en følelse av gjenkjennelse, at andre har det som dem.

Det er ikke her snakk om å gjøre elevene til fullgode coacher, men som en student skriver, et ønske om at elevene skal bli bedre samtalepartnere for hverandre. De fikk trening i å stille åpne spørsmål og å oppdage og anerkjenne flere positive sider hos hverandre. Studentene jobber med å gjøre elevene bevisste på ordvalg. Blant annet gjorde de elevene obs på at det å bruke ord som hvorfor, må, bør og aldri gjerne vekker motstand og skaper hjelpeløshet i stedet for å motivere til endring og handling (Hartviksen og Kversøy 2008, s.40-43). Studentene har også fokusert på lytteteknikker for at elevene skal fokusere på den andre personens ståsted, verdier og ønsker i coaching-prosessen. Arbeidet med coaching blir av noen studenter også brukt i forbindelse med SØT-modellen, hvor elevene skal coache hverandre til å finne gode tiltak for å oppnå sin ønskesituasjon. Her understreker en student at resultatet av dette i stor grad er avhengig av at elevene er trygge på hverandre, og en annen skriver at dette med å veilede hverandre nok krever mye øvelse og repetisjon for at elevene skal bli vant til å ta denne rollen overfor hverandre. De mener allikevel at å jobbe med disse samtaleverktøyene er viktig og relevant øvelse til arbeidslivet og livet for øvrig for ungdommen.

4.4 Aktivisere

Denne strategien tar studentene i bruk ved å gi elevene litt utradisjonelle, og ofte praktiske, oppgaver og øvelser, som de mener blant annet kan bygge opp under elevenes indre motivasjon. Det er for eksempel snakk om øvelser som bygger på verdier og interesser og som de mener kan skape nysgjerrighet. Utplassering, jobbskygging og denne typen aktiviteter utføres ofte med utgangspunkt i denne strategien. Studentene ønsker å «åpne dører og gi utfordringer både til hjerte og hjerne». De påpeker de praktiske oppgavens betydning for nye former for mestringsopplevelser, noe som de mener er spesielt verdifullt for de elevene som blir oppfattet som svake i de tradisjonelle skolefagene. Studentene påpeker også at praktiske øvelser og aktiviteter er en god mulighet til å linke faget opp mot den virkeligheten elevene lever i og er opptatt av, så denne strategien går ofte hånd i hånd med strategien om virkelighetsorientering.

Som vi har sett understreker Kunnskapsdepartementet viktigheten av et praktisk, varirert og relevant ungdomstrinn i sin Stortingsmelding nr. 22, og flere studenter henviser til denne stortingsmeldingen. Studentene trekker fram departementets påpekning av at en slik undervisning vil virke positivt på elevenes motivasjon og læringsresultater (Kunnskapsdepartementet 2014, kap.4). Studentene mener derfor det er viktig å bruke den muligheten som ligger i faget til å gå utover de tradisjonelle læringsmetodene.

En student skriver at barn og unge lærer og utvikler seg gjennom å bruke hele seg, og det å bruke flere sanser framheves som et viktig poeng. En annen skriver at «Mange elever har eit anstrengt forhold til det skrivne ord, og det kan faktisk bli ei sperre for refleksjonen deira». Det praktiske etterarbeidet i form av egen utdanningsmesse som er nevnt tidligere i denne rapporten ble skapt ut fra denne tankegangen. Studenten opplevde at de elevene som var svake i lesing og skriving fikk store mestringsopplevelser med dette praktiske etterarbeidet, hvor alternativet kanskje hadde vært å utarbeide en skriftlig rapport. Også i den tidligere nevnte forskningsrapporten om rådgivning i skolen anbefales det bruk av praksisnær læring. Forskerne skriver at elever lærer mer ved egne erfaringer, enn ved teoretisk informasjon (Buland m.fl. 2014).

Et annet poeng som studentene understreker er at teorien ofte «sniker» seg inn i praktiske øvelser, blant annet gjennom selvstendig innhenting av informasjon. Studentene opplever også at denne typen arbeid gjør at elevene husker informasjonen bedre. Et brettspill med

begrepsinnlæring som noen studenter lagde etter modell av spillet *Alias* skapte stor entusiasme hos elevene, og kan fungere som et eksempel på dette.

En annen student tok i bruk kunst og håndverkstimer til sitt undervisningsopplegg, og påpeker med dette også viktigheten av tverrfaglig tankegang rundt faget, noe som understrekes av flere studenter. Det argumenteres for at den karrierelæringen som ligger i faget om valgkompetanse, mulighetsoppmerksomhet, evne til å håndtere overganger og selvinnsett også har betydning i de fleste andre fag, og de ønsker å utvide tankegangen fra faget utdanningsvalg til å gjelde mer generelt.

Det nevnte opplegget i kunst og håndverk handlet om at elevene skulle lage en form for selvportrett. De fikk et ark som de skulle dele i fire deler. De skulle velge én farge til hver del. Deretter skulle de fylle de ulike delene med symboler og figurer som skulle illustrere henholdsvis favorittaktiviteter, favorittsted, hvem man likte å være sammen med og hva man likte å tenke på. Studenten opplevde i denne oppgaven å se et helt annet type engasjement enn vanlig fra elevene. De som var visuelle fikk «ein arena til å uttrykke seg der dei ikkje trengde bruke ord». Studentene opplevde også i denne typen oppgaver at de skolesterke elevene fikk vist nye sider ved seg selv, og at dette hadde en positiv virkning. En skriver at «Elevene har forskjellige læringsstrategier og derfor er det viktig å bruke ulike metoder og aktiviteter som fungerer for alle».

4.5 Tilpasse

En utfordring som går igjen i studentenes prosjektsamener er elevenes ulike grad av modenhet, både fra et klassetrinn til et annet, men også mellom enkeltelever. Noen øvelser, for eksempel når det gjelder selvinnsett, er vanskelige på 8. trinn, og må justeres. Enkelte elever har også vanskelig for å forstå opplegget, eller hensikten med opplegget. En student skriver at «Dei svake har kanskje mest nytte av arbeidet, men får også minst ut av det». Studentene skriver også at utbyttet av coaching har mye med grad av modenhet å gjøre. Ikke alle elever er klare for dette refleksjonsnivået.

I boken *Karrierevalg* beskriver Lisbeth Højdal og Lene Poulsen begrepet karrieremodenhet, slik det er utviklet av Donald Super. Dette er et psykososialt begrep og handler om grad av yrkesmessig utvikling relatert til det livsstadiet man befinner seg på (Højdal og Poulsen 2009).

Elevene på ungdomsskolen befinner seg ut fra Supers begrepsapparat enten på vekststadiet (4-13 år) eller på utforskningsstadiet (14-24 år). Studentene skriver om en relativt stor forskjell i grad av modenhet rundt temaene i faget utdanningsvalg fra 8. til 9. trinn, og noe som kan tolkes som en litt mindre forskjell fra 9. til 10. trinn. Det kan tyde på at alder spiller en betydningsfull rolle på ungdomstrinnet når det gjelder karrieremodenhet, og studentene prøver derfor å tilpasse sitt undervisningsopplegg til den aldersgruppen det er snakk om. Studentene som prøvde ut brettspillet med ulike begreper opplevde for eksempel større engasjement fra elevene når spillet ble begrenset til yrker og egenskaper, og begrepene om videregående opplæring ble lagt til side.

Men karrieremodenhet går ikke bare på alder, det handler i stor grad om enkeltindivider. Super mener blant annet at i utforskningsstadiet, hvor yrkesvalg står veldig sentralt, er «Den unges parathed og evne til at træfe valg et udtryk for en psykosocial modningsproces, som påvirkes af så vel individuelle som samfundsmæssige faktorer» (Højdal og Poulsen 2009, s. 50). Valgkompetanse framstår altså som sentralt, og det påpekes at både kunnskaper, ferdigheter og motivasjon for å orientere seg mot et yrke varierer sterkt fra en elev til en annen i denne aldersgruppen (Andreassen 2011, s.72).

Med dette utgangspunktet er det flere studenter som orienterer undervisningen mot å få tid til å se enkeltelever og finne versjoner av karrierematikken som passer til den enkelte. En student benytter muligheten som ligger i faget til å gjennomføre en fast utplassering i bedrift (to til tre dager i uken) for to enkeltelever. Dette fører i følge studenten også til en bedring i noen av de grunnleggende ferdighetene deres, da elevene som tidligere omtrent ikke skrev nå skriver enkle rapporter fra arbeidsplassen sin. Et mer klasseromsvennlig tiltak er det tidligere nevnte brettspillet med fokus på begrepsinnlæring. Her poengterer studentene at sterke elever får trening når de lærer bort ord og begreper til andre og svakere elever lærer ved å lytte og få forklaringer fra medelever.

Marianne Tolstrup, lektor ved University College Lillebælt, skriver i en artikkel om utdanningsparathet i Danmark at hva slags kompetanse som er viktig å jobbe med er forskjellig fra elev til elev (Tolstrup 2014). Hun mener også at eleven gis mye ansvar for å bygge sin egen karriere i det moderne samfunnet, og peker på at ansvaret må gå begge veier, skolen har også et ansvar for å tilpasse sine rammer og sin undervisning til hva elevene har behov for.

Mestring

En annen grunn til at studentene jobber med tilpasning av nivå både for klasser og enkeltelever er den vekten de legger på mestringsopplevelser. De mener at det er veldig viktig at elevene opplever mestring og anerkjennelse, og dette virker det som at de opplever i større grad med et mer differensiert undervisningsopplegg. Borgen og Lødding viser i sin rapport til forskning som er gjort på sammenhengen mellom skoleprestasjoner og selvvurdering. Forskningen tyder på at de som klarer seg godt på skolen også har høyere grad av selvaksept (Borgen og Lødding 2009, s.14). Dette tyder på at elevene blir tryggere på seg selv når de opplever mestring på skolen, og denne selvaksepten blir som tidligere påpekt sett på som grunnleggende for å kunne ta gode karrierevalg. Studentene påpeker at mestring også er viktig for motivasjonen i faget.

Pia Cort, lektor ved Institutt for Utdannelse og Pædagogik ved Aarhus Universitet, skriver i en artikkel om viktigheten av indre motivasjon (Cort 2014). Hun mener at skolen i for stor grad drives med utgangspunkt i ytre motivasjon og prestasjoner. Cort skriver om Danmarks høyskoler og presenterer disse som et frirom hvor kravet om prestasjon er lagt vekk og at de unge derfor i større grad opplever at de er i stand til å prestere. Det karakterfrie faget utdanningsvalg oppfattes nettopp som et slikt frirom av studentene. De legger opp til mange ulike aktiviteter, både praktiske og teoretiske, som kan føre til mestringsopplevelser på tvers av modningsnivå og kunnskapsnivå i andre fag, og søker dermed å øke elevenes motivasjon både for faget og skolen.

Oppbygning av faget

Det settes fokus på å få til en god progresjon i faget. Studentene ønsker å starte prosessen med faget på 8. trinn for at elevene skal bli vant til å jobbe på nye måter, og for å starte en modningsprosess i forhold til karrierelæring. Studentene ser nytten av å begynne på 8. trinn med utforskning av egne interesser, egenskaper og verdier, men flere påpeker at øvelsene på dette nivået bør være ganske enkle og temaene konkrete. De understreker også verdien av en sirkulær framgangsmåte i forhold til de ulike hovedområdene i faget. De ser for eksempel for seg at man kan komme tilbake til temaet som handler om egne valg etter utplassering i videregående opplæring eller på arbeidsplass. Gjennom en slik sirkulær prosess ønsker studentene å øke sammenhengen mellom selvforståelse og kunnskap om utdanning og yrker.

En student skriver: «Det syner óg at tanken vår om å gje elevane ulike oppgåver som byggjer på kvarandre vil ha ein positiv verknad på deira valkompetanse». Dette stemmer overens med konklusjonene hos Buland og hans kolleger; de understreker at det er viktig at denne typen informasjon spres utover hele ungdomsskoletiden, slik at elevene får anledning til å bearbeide den (Buland m.fl. 2014).

Studentene understreker også viktigheten av å bruke god tid på de ulike øvelsene og oppgavene. De påpeker at det er uvante oppgaver for elevene og de må gis tid til å tenke nytt og forstå hensikten med opplegget. Studentene skriver i sine refleksjoner etter gjennomført undervisningsopplegg at de i framtiden kommer til å legge enda mer vekt på muligheten til å tilpasse opplegget underveis, når man ser hva slags utgangspunkt elevene har. Tidsbruk handler i følge studentene også om bearbeiding og refleksjon. Å utvikle forståelse og bevissthet rundt egne egenskaper tar tid og å være ressurser for hverandre gjennom gruppearbeid eller veiledning krever øvelse. En student skriver at når man (som lærer) skal være veileder for andre i viktig livslærdom er det viktig å skru ned tempoet. Elevene må få tid til å oppdage på egenhånd. En del av disse refleksjonene kommer i etterkant av det gjennomførte undervisningsopplegget og er altså en del av de endringene studentene vil gjøre i den videre undervisningen i faget.

5 Konklusjon

I denne FoU-rapporten har jeg gått inn på ulike temaer og utfordringer i forbindelse med undervisningen i faget Utdanningsvalg på ungdomstrinnet. Jeg har tatt utgangspunkt i 21 prosjekteksamener fra studentkull 2013/14 ved HBV som gjennomførte videreutdanningen *Utdanningsvalg som møteplass for utvikling*.

I evalueringen av studiet gir studentene uttrykk for at de er fornøyde med undervisningen i videreutdanningen, de verktøyene de har fått med seg og hvordan de har klart å bruke dette til å endre eget undervisningsopplegg. De rapporterer at de har hatt stort utbytte av studiet på grunn av den utvekslingen av erfaringer og kunnskap som det gir, da det på mange skoler mangler et fagmiljø for dette. Mange av studentene påpeker også at studiet har endret deres syn på betydningen av faget.

«Det som før var timer jeg bare hadde, har blitt til timer jeg gleder meg til og som jeg ser er gode for elevene mine».

«Jeg har også blitt mer oppmerksom på muligheten som ligger i faget og ser lysere på det å undervise på en måte som engasjerer elevene og gir rom for refleksjon. Som lærer har jeg fått en større tiltro til mulighetene som ligger i faget og jeg er styrket i min tro på at faget fortjener en viktig plass i norsk skole».

Sitatene over signaliserer at gjennom den økte kompetansen i faget som studentene har oppnådd gjennom sin videreutdanning så har også deres holdning til, og troen på, faget økt. Dette underbygger de tidligere refererte evalueringene av faget som viser at det er behov for et betydelig kompetanseløft i faget hvis det skal kunne tas på alvor av både lærere og elever og ha den ønskede nytteverdien som skisseres i læreplanen.

Lærerrolle og Undervisningsstrategier

Som utgangspunkt i denne rapporten har jeg identifisert en hovedutfordring og flere kjerne kategorier, eller strategier, som viser hvordan studentene har jobbet med karriereveiledningsfaget utdanningsvalg på sine respektive skoler ut fra den inspirasjonen de har hentet i videreutdanningen. Studentene er opptatt av hvordan de skal utnytte potensialet i faget, få elevene til å forstå nytten av det og gjøre det til et fag som ruster dem for fremtiden.

For å komme disse utfordringene i møte har studentene blant annet jobbet ut fra et danningsperspektiv. De har ønsket å bidra til selvhjulpenhet gjennom undervisningen i faget, slik det er formulert både i generell og spesifikk læreplan. Man kan si at strategien om selvstendigjøring på mange måter argumenterer for en endring av lærerrollen, fra den som har alle svarene til en mer veiledende/coachende rolle hvor eleven oppfordres til å finne sine egne svar. Studentene har jobbet med å gi elevene trening i selvstendig refleksjon, i oppletning av informasjon som er relevant for dem selv og har gitt dem verktøy til å ta selvstendige valg, også i framtiden.

Strategien som omhandler selvinnsett og selvfølelse berører et aktuelt tema, nemlig psykisk helse blant ungdom. Undersøkelser fra Ungdata viser at ungdom i dag står under et sterkt press når det gjelder å lykkes i samfunnet (Ungdata 2015), og det er ikke unaturlig å se for seg at selvfølelsen lider i denne sammenhengen. Studentene blir i flere tilfeller overrasket over elevens tydelige uvilje til å se seg selv i et positivt lys, og flere påpeker her en forskjell i kultur mellom gutter og jenter. Studentene mener at dette er spesielt viktig fordi det er vanskelig å gjøre gode karrierevurderinger uten å ha en sunn innsikt i egne ressurser. Studentene legger derfor opp undervisningsstrategier som de håper kan bygge opp under en positiv selvforståelse, men påpeker at dette ikke på noen måte er gjort over natten.

Studentene setter også fokus på å skape et meningsfullt innhold i faget ved å treffe elevene «hjemme». Virkelighetsorienteringen av undervisningen handler om å ta utgangspunkt i den virkeligheten som elevene befinner seg i, og ut fra det definere hvilke behov de har i faget. Studentene påpeker også at personlig kompetanse som samarbeidsevne, evne til initiativ, selvstendig tenkning og omstillingsevne kommer til å være minst like viktig i framtidens valgsamfunn som den konkrete yrkeskompetansen, og gjennom å bruke metoder fra arbeidslivet fokuserer de undervisningen i denne retningen.

Stortingsmelding nr. 22 er trukket fram av flere studenter fordi den understreker viktigheten av praktisk, variert og relevant undervisning på ungdomstrinnet. Studentene ønsker å la elevene være i aktivitet i utdanningsvalgtimene og bruke andre deler av seg selv enn i de mer tradisjonelle skoletimene. Dette mener de er spesielt viktig for de elevene som er svake i andre skolefag, slik at de kan oppleve mestring gjennom andre læremåter. Det påpekes også at praksisnær læring gjør at elevene husker bedre hva de har jobbet med og de opplever at det øker engasjementet for de aktuelle temaene.

Tilpasning og differensiering av undervisningen blir også beskrevet som viktig, spesielt i forhold til å stimulere til mestring for elever med ulikt faglig nivå. Med sitt fokus på selvinnstikk og forståelse av egne ressurser blir faget sett på som en mulighet til å se enkeltelever på en annen måte enn i andre fag. Dette handler både om svake og sterke elever – studentene søker å legge opp en form for undervisning hvor alle kan lære, mestre og oppdage nye sider ved seg selv. Tilpasning blir også beskrevet som viktig av studentene på grunn av store forskjeller i modenhet mellom elevene på ungdomstrinnet.

De tiltakene som gjennomføres i undervisningen og som beskrives i studentenes prosjektsamener blir i all hovedsak opplevd som positive av studentene; de opplever å ta noen skritt i riktig retning. Det henvises også til elevlogger hvor elevene selv har skrevet at de nå synes utdanningsvalg har blitt et mer nyttig fag. Men mange av studentene påpeker også at det er en lang vei å gå i å gjøre elevene vant med og trygge på den typen undervisningsmetoder som de har tatt i bruk dette året. Denne tryggheten mener de er viktig for at elevene skal kunne få enda bedre utbytte av øvelsene og oppgavene i faget.

De fem strategiene har også en sterk indre sammenheng, og studentene benytter seg i større eller mindre grad av alle sammen. For å utvikle et karriereveiledningsfag i ungdomsskolen som er relevant og interessant for elevene er alle strategiene viktige. Studentenes undervisningsstrategier tar også i stor grad opp i seg perspektiver fra CMS, og kan sees som et argument for å fokusere undervisningen i denne retningen, med konkrete læringsmål innen valgkompetanse, mulighetsoppmerksomhet, evne til å håndtere overganger og selvinnstikk.

Et fag for fremtiden?

I all hovedsak ser ikke studentene på essensen i faget utdanningsvalg som det å hente ut konkret kunnskap, selv om dette også er en del av faget. Målet er heller ikke å få elevene til å legge ferdige planer for videre utdannings- og yrkesløp. Faget blir først og fremst sett på som en mulighet for elevene til å utvikle seg, bygge opp egenskaper som er relevante både for arbeidsliv og privatliv og lære seg selv å kjenne for å stå bedre rustet overfor framtidige valg og et samfunn i stadig endring. Studentene påpeker at faget allerede er annerledes ved at det ikke har karaktervurdering, og at man like gjerne kan benytte denne muligheten til å skape et fag som byr på andre muligheter enn de tradisjonelle skolefagene.

Studentene oppfatter på mange måter også faget som en mulighet til å skape en undervisningsform som de egentlig ønsker at det skal være større rom for også i de resterende fagene på skolen. En undervisning som møter elevene hjemme, hvor det bygges bro mellom teori og praksis, som er relevant og som gir elevene den kompetansen de trenger for å stå på egne ben. Jeg opplever at studentene bruker faget som en inngangsport til å jobbe med elevene på nye måter, og tar på seg rollen som veiledere i viktig livslærdom. Tematikken i dette faget går utover «vanlige kompetansekrav» og sier noe om hva man ønsker i elevens egenutvikling, noe som virker å ha inspirert studentene til å tenke større. Begrepene som er utviklet i denne rapporten med utgangspunkt i studentenes undervisningsstrategier kan derfor også sees som strategier for undervisning og veiledning mer generelt. De tar opp i seg mange av de ønskene for undervisningen på ungdomstrinnet som har vært signalisert fra politisk hold. Med ny læreplan i faget vil det bli spennende å se om studentene får en drahjelp i den retningen de ønsker seg og om karriereveiledningsfaget på ungdomsskolen vil bli en del av en helhetlig strategi for livslang karrierelæring, hvor både ungdommens og samfunnets behov tas på alvor.

Litteratur

Andreassen, Inga H. (2011): «Den realiserte læreplanen – elevenes erfaringer» i Hovdenak, Sylvi Stenersen og Britt Unni Wilhelmsen (red.) *Utdanningsvalg som skoleutvikling*. Bergen. Fagbokforlaget

Borgen, Jorunn Spord og Berit Lødding (2009): *Implementering av faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet*. Oslo. Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP)

Buland, Trond, Ida Holth Mathiesen, Siri Mordal, Christin Tønseth, Randi Austnes-Underhaug og Kathrine Skoland (2014): “Æ skjønne itj, æ våkne opp kvar dag å vil bli nå nytt æ”. *Skolens rådgivning i Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag*. Trondheim og Stavanger. NTNU Program for lærerutdanning

Charmaz, Kathy (2014): *Constructing grounded theory*. London. SAGE Publications Ltd

Cort, Pia (2014): «Unges veje til motivation – mellem uddannelsespolitisk ydrestyring og højskoleverdenens indre motivasjon» i *VejlederForum Magasinet Sommer 2014*. Valby. Schultz

Elevsiden (2015): *Selvfølelse og selvtillit*. Hentet 01.03.2015 fra <http://www.elevsiden.no/psykiskhelse/1107989138>

Hartviksen, Marit og Kjartan S. Kversøy (2008): *Samarbeid og konflikt – to sider av samme sak*. Bergen. Fagbokforlaget

Haug, Erik Hagaseth (2014): *CMS – et felles perspektiv for karriereveiledning i Norge?* Oslo. Vox

HBV (2014): *Videreutdanning i Utdanningsvalg*. Hentet 10.10.2014 fra <http://www.hbv.no/studietilbud/laerer-og-lektorutdanning/videreutdanning-i-utdanningsvalg/>

Hjälmhult, Esther (2014): «Å identifisere hovedutfordring til deltakerne – nøkkelen til hele teorien?» i Esther Hjälmhult, Tove Giske og Milka Satinovic (red.) *Innføring i grounded theory*. Oslo/Trondheim. Akademika forlag

Højdal, Lisbeth og Lene Poulsen (2009): *Karrierevalg. Teorier om valg og valgprosesser*. Fredensborg. Forlaget Studie og Erhverv

Kunnskapsdepartementet (2014): *St.meld. nr. 22 (2010-2011). Motivasjon - Mestring - Muligheter*. Hentet 17.10.2014 fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-22-2010--2011/id641251/?docId=STM201020110022000DDDEPIS&ch=1&q=>

Law, Bill og A. G. Watts (2003): *The DOTS analysis. Original version*. Cambridge. The Career-Learning NETWORK. Hentet 15.10.2014 fra <http://www.hihohiho.com/memory/cafdots.pdf>

Lødding, Berit og Solveig Holen (2012): *Utdanningsvalg som fag og utfordring på ungdomstrinnet*. Oslo. Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP)

Løvgaard, Stein (2013): *FoU-rapport om den første videreutdanning i utdanningsvalg*. Oslo. Høgskolen i Oslo og Akershus

Mordal, Siri, Trond Buland og Ida Holth Mathiesen (2015): *Rådgiverrollen - mellom tidstyv og grunnleggende ferdighet*. Trondheim. SINTEF Teknologi og samfunn

NHO (2014): *Kompetansebarometeret 2014. Hovedresultater fra en undersøkelse om kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter*. Hentet 27. 10.2014 fra <https://www.nho.no/siteassets/nhos-filer-og-bilder/filer-og-dokumenter/kompetanse-og-utdanning/nhos-kompetansebarometer---nifu.pdf>

OECD (2014): *OECD Skills Strategy Action Report Norway*. Hentet 13.01.2015 fra http://skills.oecd.org/developskills/documents/OECD_Skills_Strategy_Diagnostic_Report_Norway.pdf

Papirbredden Karrieresenter (2014): *Sjef i eget liv*. Hentet 13.10.2014 fra <http://papirbreddenkarriere.no/sjefiegetliv/>

Tolstrup, Marianne (2014): «Involvér eleverne – det er dem, det drejer seg om!» i *VeilederForum Magasinet Vinter 2014*. Valby. Schultz

Ungdata (2015): *Helse og trivsel*. Hentet 01.03.2015 fra <http://ungdata.no/id/22436>

Utdanningsdirektoratet (2014a): *Læreplan i utdanningsvalg*. Hentet 13.10.2014 fra <http://www.udir.no/kl06/UTV1-01/Hele/>

Utdanningsdirektoratet (2014b): *Kunnskapsløftet. Generell del av læreplanen*. Hentet 13.10.2014 fra <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Generell-del-av-lareplanen/Innleing/>

Virke (2014): *Virkemålet. Virkes arbeidslivsundersøkelse*. Hentet 27.10.2014 fra http://www.virke.no/talloganalyse/Documents/Virkem%C3%A5let%202013_Web.pdf

VOX (2014a): *CMS – et felles perspektiv for karriereveiledning*. Hentet 20.10.2014 fra <http://www.vox.no/nyheter/cms--et-felles-perspektiv-for-karriereveiledning/#q=DOTS>

VOX (2014b): *Hvordan kan karriereveiledning bidra til økt gjennomføring?* Hentet 20.10.2014 fra http://www.regjeringen.no/upload/KD/Kampanjer/NyGiv/Overgangsprosjektet/130913_Tonje_Gravas_VOX.pdf